

UN EXERCITIU DE REFLECȚIE: de la clasic la modern în aplicarea metodelor de predare a orei de limbă și literatură română

SAU

ÎNTRE INVENȚIE ȘI UTOPIE

**Autor: Prof. Basalic Diana Florentina
Colegiul Național "Emil Racoviță", București**

ABSTRACT:

Școala, elevii, profesorii, au un loc special în sufletul meu și de aceea am considerat totdeauna că un adevărat profesor trebuie să fie dăruit, să transmită toată priceperea și cunoștințele sale cu tact și strategie pedagogică adecvate momentului, cu mult drag, astfel încât să atragă și chiar să cucerească elevii, viitori specialiști și oameni în adevăratul sens al cuvântului. Un profesor este un adevărat actor, iar clasa de elevi trebuie să beneficieze de o prestație la cel mai înalt nivel. Acest lucru nu este tocmai ușor, iar eu am luptat totdeauna pentru a releva importanța creativității și a cultivării ei în școală precum și folosirea sistemelor moderne activ – participative de predare – învățare – evaluare la toate disciplinele și în special la disciplinele economice pe care le predau.

Din cele ce urmează, se va vedea că se pot face multe pentru educarea spiritului creativ în școală.

Dar, se vede necesitatea de a modifica destul de mult modul de gândire și stilul de lucru în clasă, cristalizate în secole de învățământ tradițional, prea puțin preocupat de această latură a personalității elevului, care capătă în zilele noastre o valoare din ce în ce mai însemnată.

În acest sens, sunt necesare o serie de transformări în felul de a organiza învățământul, modificări realizate în Occident de mulți ani, dar prea puțin observate în stilul activității din învățământul nostru preuniversitar și nu numai. Începând cu formularea obiectivelor instructiv – educative ce se reflectă în conținutul învățământului, în planurile și programele de învățământ, până la atitudinea profesorului, relația sa cu elevii și metodele și procedeele specifice folosite, toate acestea duc la progresul creativității, cu evidente beneficii de ordin instructiv alături de educarea gândirii.

În ceea ce privește atitudinea profesorului în relația sa cu elevii, nu este deloc indicată poziția sa autoritară, oarecum despotică. Ea creează blocaje afective. Copiii nu îndrăznesc să pună întrebări, se tem de eșec, de ironii. E nevoie de un climat democratic, destins, prietenos. Autoritatea unui profesor nu se bazează pe constrângere, pe frică, ci pe competența sa profesională, pe obiectivitatea și ținuta sa ireproșabilă. El trebuie să fie apropiat de elevi, îngăduitor (în anumite limite firești) și să încurajeze imaginația, sugestiile deosebite. Elevii să-și poată manifesta în voie curiozitatea, spontaneitatea. Să fie firesc ca o idee originală, mai aparte, să atragă un punct în plus la notare, chiar dacă prin ea nu s-a putut soluționa chestiunea în discuție.

Desigur, profesorul trebuie să depisteze elevii cu potențialități creative superioare, cărora e firesc să li se asigure posibilități speciale de dezvoltare a capacităților lor. Însă profesorul are îndatorirea de a cultiva disponibilitățile imaginative ale întregii clase, folosind metode adecvate acestui obiectiv didactic major.

Preocuparea pentru promovarea unor metode activ – participative duce mai departe tradițiile înaintate ale școlii active, fondată, în esență, pe ideea de efort fizic și psihic, dedus din împletirea strânsă a gândirii și acțiunii, a activității intelectuale și experienței practice, sugerate din exterior.

În școala motivația intrinsecă pentru învățare nu apare la comandă, iar angajarea obținută prin constrângere poate avea efecte secundare îngrijorătoare.

Conceptul de învățământ formativ implica o sporire intensă a conexiunii inverse prin prelucrarea globală a informațiilor în acte operaționale. Metodele de stimulare a conexiunilor inverse sunt variate și complexe, iar abordarea lor îl obliga pe elev să gândească și să lucreze în mod individual, să-și verifice și să-și aprecieze activitatea, astfel asigurându-se asimilarea cunoștințelor prin efort propriu. A rămâne la formula „transportării informației de la profesor la elev înseamnă a contribui foarte puțin la dezvoltarea personalității copilului, deoarece faptul că opiniile acelor persoane „plutesc prin creierul nostru nu ne face deloc mai înțelepți.

Realizarea unei strategii didactice eficace este dependentă de aplicarea creativă a principiilor didactice fundamentale, de cunoașterea unui registru larg de forme de organizare și desfășurare a procesului de învățământ, de caracteristicile metodelor și mijloacelor de instruire.

Lecția modernă, centrată pe obiectivele operaționale, presupune utilizarea unor metode active care să antreneze elevul în învățarea lecției din clasă. Metodele sunt alese în funcție de obiectivele urmărite și de nivelul profesorului așteptate din partea elevului. Modul de îmbinare a metodelor într-o strategie didactică demonstrează creativitatea pedagogică, performanța pedagogică și competența didactică a profesorului. În învățământul modern, profesorul nu mai este privit ca unica sursă de informații pentru elev, ci s-a transformat în partener și organizator al unor situații de învățare, iar elevul și-a dobândit un rol activ în procesul instructiv - educativ, devenind participant profund interesat de propria sa educație.

Învățarea însăși este privită într-un mod nou, atât sub raportul conținutului ei, cât și sub cel al modului în care se realizează, nemaifiind o stocare de informație, ci o asimilare de tehnici de lucru și de cunoștințe cu un înalt grad de operaționalitate în diverse situații. Constantin Cucoș distinge caracterul polifuncțional al metodei, „în sensul că ea poate participa simultan sau succesiv la realizarea mai multor obiective instructiv – educative”.

Psiho-pedagogia susține ideea că metodele dețin mai multe funcții specifice:

- funcția cognitivă,
- funcția instrumentală,
- funcția normativă.

În lucrarea **Metode de învățământ**, I. Cerghit este de părere că metoda este o cale de optimizare a procesului instructiv - educativ, alegerea metodei reprezentând rezultatul unor corelații și fiind dependentă atât de „factori obiectivi”, cât și de „factori subiectivi”.

Învățământul modern a cunoscut și cunoaște multe mutații metodologice, datorită „caracterului dinamic și permanentei deschideri la înnoire a metodelor didactice „.

Astfel, I. Chergit analizează metodele de predare, realizând o clasificare a lor cărora eu le voi aduce ”abgradari”, având în vedere noile tendințe educaționale:

Metodele tradiționale/vechi :

- sunt centrate pe activitatea profesorului (promovează un „învățământ magistral”);
- pun accentul pe predare

- elevul este privit mai mult ca obiect al instruirii;
- sunt mai mult informative, acordă prioritate instrucției (asimilări de cunoștințe);

Metodele abgradata/moderne:

- sunt axate pe activitatea elevului;

- tind să deplaseze accentul pe învățare, cu ridicarea concomitentă a exigențelor față de predare;
- elevul este considerat ca principalul subiect al actului de instruire și educație;
- acordă prioritate laturii formativ -educative, exersării și dezvoltării capacităților și aptitudinilor intelectuale, inovației și creației,

formației de ansamblu a personalității;

- neglijează însușirea metodele de studiu personal;
- sunt verbaliste și livrești;
- sunt receptive și pasive;
- folosește metodele de transmitere, care, reprezintă știința mai mult ca un produs finit;
- au prea puțin un caracter aplicativ; (mențin o legătură sporadică cu activitatea practică, cu realitatea concretă);
- exagerează unilateral sau nu țin seama în suficientă măsură de aspectul muncii individuale, de echipă sau colective;
- mențin relații autocratice (autoritariste, didacticiste);
- profesorul funcționează mai mult ca purtător și transmițător de cunoștințe;
- sunt subordonate principiului educației permanente urmărind însușirea unor tehnici de muncă intelectuală, de autoinstruire continuă;
- unei științe comunicate sau unei științe livrești i se preferă știința din experiență, dobândită prin explorare, experimentare, cercetare și acțiune;
- unei cunoașteri căpătate, noua metodologie tinde să-i opună o cunoaștere cucerită prin efortul propriu, prin metode active;
- câștigă teren metodele euristice, care îndeamnă la reconstruirea și redescoperirea adevărilor științei;
- favorizează îmbinarea organică a instrucției cu practica, cu activitatea productivă; sunt concrete; cultivă spiritul aplicativ, practic și experimental;
- caută să îmbine învățarea individualizată cu socializarea învățării, să promoveze efortul de echipă;
- promovează relații democratice, intensifică relațiile profesor - elev și relațiile interpersonale elevi - elevi (de cooperare);
- profesorul urmează să joace un rol de organizator al condițiilor de învățare, de îndrumător și animator, catalizând energiile elevilor;

În practica didactică, pentru atingerea performanțelor dorite, profesorul apelează la metode variate, tradiționale și moderne conducând cu abilitate și profesionalism activitatea de învățare în care elevul trebuie privit ca un partener activ. Metodele folosite în procesul instructiv - educativ se înscrie într-un sistem metodologic, ce vizează atât evoluția istorică a metodelor, cât și coexistența lor sincronă.

Problema clasificării metodelor didactice apare în literatura de specialitate ca o problemă controversată, neexistând în primul rând, o unitate de vederi în privința criteriilor pe baza cărora se fac aceste clasificări „Criteriile de clasificare nu sunt absolute, iar încadrarea unei metode într-o anumită clasă nu este definitivă, ci relativă”, (**Psihoped.**, p. 18), ceea ce permite coexistența simultană a mai multor clasificări.

I. Cerghit, Metodica limbii romane distinge următoarele clase de metode:

- ✓ metode de comunicare orală;
- ✓ metode de comunicare scrisă;
- ✓ metode bazate pe contactul cu realitatea și cu substitutele realității (metode obiective sau intuitive);
- ✓ metode bazate pe acțiune și instruirea programată.

În didactica modernă se produc mutații de la metodele tradiționale la cele moderne și invers, ajungându-se chiar la concluzia că elemente ale metodelor moderne au fost teoretizate și aplicate încă de Comenius : „Dezideratele învățământului contemporan, modern ca viziune și

tehnică didactică, impun restrângerea drastică a expunerii ex cathedra a cunoștințelor (cu alte cuvinte ale predării de informații teoretice), ba chiar eliminarea ei definitivă (**Parfene, Met.**, pg. 24).

Conversația are un rol preponderant în studierea limbii și literaturii române în școală, este chiar indispensabilă în procesul predării acestei discipline. Ca metodă didactică reprezintă dialogul permanent dintre profesor și elevi, organizat și condus de profesor, cu scopul descoperirii de către elevi a unor adevăruri. Conversația are o multitudine de funcții: transmiterea și însușirea cunoștințelor, descoperirea de noi date și informații, consolidarea, recapitularea și sistematizarea cunoștințelor și evaluarea acestora. Este o metodă activă, oferindu-le elevilor posibilitatea „de a fi descoperit ei însuși adevărul, le dezvoltă capacitatea de exprimare, le formează pricepera de a mânui dialogul pentru realizarea unei comunicări clare și complete”. Ca orice altă metodă se poate folosi în toate tipurile de lecții și în orice secvență a lecției.

Formarea conversației discutate în majoritatea lucrărilor de specialitate sunt conversația euristică și conversația catihetică.

Conversația euristica este o metoda dialogata de căutare adevărului prin întrebări bine formulate, elevii participând activ alături de profesor în descoperirea noului. Ea are ca prototip conversația socratică - maieutica, arta de a „moși spiritul, de a face să iasă la lumină adevărul”. Față de conversația socratică, cea didactică urmărește stimularea elevilor în găsirea adevărului științific și îmbogățirea cunoștințelor. Conversația euristică se folosește mai ales în lecțiile de învățare de noi cunoștințe de formare a unor priceperi și desprinderi. Conversația catilactică are în vedere nivelele cunoștințelor însușite de elevi, adresându-se preponderent memorării și utilizându-se îndeosebi în partea inițială a lecțiilor, pentru activizarea ideilor . Învățarea prin descoperire (sau descoperirea didactică).

Fundamentarea psio-pedagogică și metodică a acestei metode s-a elaborat în ultimele decenii ale secolului al XX-lea, determinată de necesitatea revitalizării învățământului. Este o metodă didactică modernă, deși se întâlnesc elemente ale acestei metode și în metoda tradițională (identificarea, conversația euristică). Această metodă s-a născut ca expresie a dorinței de activizare a învățământului, punându-se accentul pe activitatea desfășurată de elev în procesul de predare - învățare. „Este o metodă de factură euristică și constă în crearea condițiilor de reactualizare a experienței și a capacităților individuale, în vederea deschiderii unor noi situații - problemă. Premisa de la care se pleacă constă în determinarea a ceea ce este util și oportun să dăm elevului de-a gata și ce este necesar să lăsăm acestuia să descopere prin propria inițiativă. În fapt elevul redescoperă cunoștințele vechi”(Psihoped., pg. 188).

Învățarea prin descoperire este „o modalitate de a intra în posesia adevărului prin demersuri proprii, în contact cu realitățile de conținut”.(Alexandru Găvenea, după **Parfene Met.**, pg. 54). Elevul este direct implicat în procesul didactic, observând, acționând, meditănd la tema dată, reușind să descopere singur noi adevăruri, acest tip de cunoaștere bazându-se pe forțele elevilor, fiind preponderant individuală. Având un profund caracter formativ, învățarea prin descoperire activează activitățile fiecărui individ dezvoltând percepția, reprezentarea, memoria, gândirea, limbajul, trăsăturile de voință și caracter, interesele și atitudinile. Dirijați de profesor, elevii redescoperă adevăruri deja cunoscute. În funcție de relația ce se stabilește între profesori și elevi, pot fi determinate două aspecte ale învățării prin descoperire:

- independentă , când elevul desfășoară activitatea iar profesorul supraveghează și controlează procesul instructiv - educativ;
- dirijată, când profesorul conduce descoperirea punând întrebări, dând sugestii și puncte de sprijin oferind soluții parțiale.

Cea de-a doua clasificare ce se face în tehnologia descoperirii are ca principii relația care se stabilește între cunoștințele anterioare și cele la care se ajunge:

- descoperirea inductivă (pe baza unor date și cerințe particulare se ajunge la cunoștințe cu un ridicat grad de generalitate);
- descoperirea deductivă (se trece de la general la particular);
- descoperirea transductivă sau analogică (se realizează relații analogice între diverse serii de date).

Problematizarea reprezintă o modalitate specifică lucrului profesorului cu elevii, care ia forme dintre cele mai variate, în raport cu conținutul, particularitățile obiectelor de învățământ, scopul lecției, vârsta și nivelul de pregătire și dezvoltare intelectuală a elevilor.

Această metodă este denumită și predare prin rezolvare de probleme sau predare productivă de probleme, fiind foarte utilă datorită potențialului euristic și activizator. Este apreciată ca o importantă cucerire a didacticii moderne de către mulți pedagogi. Problematizarea reprezintă modalitatea de instruire prin crearea unor situații - problemă, care solicită elevilor utilizarea, restructurarea și completarea unor cunoștințe anterioare în vederea soluționării acestor situații, pe baza experienței și a efortului personal. Situația - problemă (a nu se confunda cu problema) reprezintă o sarcină de lucru ce se bazează pe contradicția între știut și neștiut, între cele cunoscute și noul descoperit. Esența acestei metode constă în faptul că profesorul nu comunică pur și simplu concluziile finale ale științei, cunoștințe gata elaborate, ci dezvoltării elevilor „embriologia adevărilor”, spre construcția unor noi structuri mintale, „structuri ale realului” (Jean Piaget, apud **Cerghit, Metode...**, pg. 104).

Metode și procedee didactice moderne ce înglobează jocul:

a. Jocul de rol - utilizat în cadrul unor activități didactice cu caracter tradițional sau modern: redactare de scrisori, transpunerea într-o situație de comunicare: interviul, scaunul autorului, procesul, dezbateră.

b. Jocuri cu caracter / conținut didactic: morișca, „Să inventăm o poveste!”, Bingo, Jurnalistulameleon, „Profesor pentru cinci minute!”, „Lasă-mă pe mine să am ultimul cuvânt!”, Licitația de oferte, șarpele, R.A.F.T, cubul, „Pălăriile gânditoare”.

Iată câteva exemple de astfel de jocuri, pe care de-a lungul anilor le-am aplicat la clasă:

1. „Să inventăm o poveste!” sau firul Ariadnei. Cu ajutorul unui ghem de ață colorată, simbol al firului narativ, fiecare elev introduce o secvență narativă. Profesorul este cel care „începe povestea”.

2. Joc de rol. Imaginați-vă că trebuie să-i rugați pe directorul liceului vostru să vă permită organizarea unei petreceri în școală. Alegeți două-trei perechi de elevi, pentru a ilustra situația, apoi precizați ce tipuri de strategii ale politeții au fost aplicate.

3. Jocul „ziarului vorbitor”. Exprimați-vă sentimentele produse de ziua respectivă pe un ziar. (De exemplu: ruperea ziarului poate desemna sentimentele de frustrare ale respectivei persoane; ceilalți colegi vor descrie în cuvinte starea persoanei și-i vor oferi ceva din starea lor pentru a compensa și a aduce tot colectivul la un echilibru emoțional).

4. Joc de stimulare a creativității. Magazinul de vise: Pe tablă se desenează rafturi unde se scriu sub formă de „produse” câteva valori ca: adevăr, frumusețe, fericire, speranță, iubire, noroc, bunătate, răbdare etc. Aceste rafturi pot fi completate cu ajutorul vostru. Profesorul va acorda unul dintre aceste produse celui / celor care realizează cel mai convingător text argumentativ despre valoarea aleasă.

5. Bingo - este o metodă care poate fi folosită la evaluarea sumativă a unei teme/ unități de învățare etc. Clasa este împărțită în grupe, de preferință șase la număr. Fiecare grupă primește câte un carton cu un tabel și li se cere să găsească în grupul în care lucrează câte o persoană care să răspundă la diverse cerințe însemnate în acel tabel (să indice o carte citită /

achiziționată recent, să fi vizionat un spectacol de teatru, să reacționeze la un enunț corelat cu textul studiat etc.). Cele 6 căsuțe ale cartonului trebuie completate de 6 elevi care semnează și care pot confirma grupului cerința. Câștigă cel care completează primul cartonul și care strigă "Bingo".

6. R.A.F.T (Rol / Auditoriu / Forma / Tema) - metoda de redactare a unui text prin care se solicită elevilor antrenarea în activități bazate pe scrierea dirijată. Fiecare elev se identifică cu un personaj, asumându-și un rol. Lucrând individual / în perechi / în grupuri mici, elevii care și-au asumat același rol își determină un auditoriu (alte personaje ale căror roluri sunt îndeplinite de elevi) căruia îi va adresa un mesaj scris. într-o formă convențională (scrisoare, telegramă). După realizarea sarcinilor de rol, elevii își schimbă rolurile trebuind să realizeze alte sarcini corespunzătoare noului rol.

în concluzie, învățarea prin joc este un ideal ce devine, în contextul noului curriculum care pune tot mai mult accent pe latura formativă a educației și pe abordările novatoare ale procesului instructiv-educativ, tot mai tangibil prin paleta diversă de forme pe care noua didactică o propune.

BIBLIOGRAFIE:

- ✓ Andrei Cosmovici, Luminița Iacob – „Psihologie școlară”, Ed. Polirom, 1998
- ✓ Ioan Bontaș – „Pedagogie”, Ed. All Educational S.A. Deva, 1997
- ✓ Miron Ionescu, Vasile Chiș – „Strategii de predare și învățare”, Ed. Științifică, Buc. 1992
- ✓ Radu I., Ionescu M. – „Experiență didactică și creativitate”, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1978
- ✓ Miron Ionescu – „Lecția între proiect și realizare”, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1982